

УДК 330.16:338.436

І. А. Міщенко,
к. е. н., доцент, Національний університет біоресурсів і природокористування України

СИСТЕМА ЕКОЛОГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ СІЛЬСЬКИМИ ТЕРИТОРІЯМИ

I. Mishchenko,
Ph.D., Associate professor, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ENVIRONMENTAL MANAGEMENT SYSTEM OF RURAL AREAS

Екологічне управління як система дій держави, галузевих органів та суб'єктів господарювання щодо раціонального природокористування в Україні, ще перебуває на стадії становлення, в процесі якого належить подолати ряд суттєвих проблем. Серед них чільне місце належить моніторингу, організація якого потребує додаткових досліджень.

Environmental management as a system of government actions, industry bodies and entities for rational nature management in Ukraine, still in its infancy, during which to overcome some significant problems. Among them a prominent place belongs monitoring organization which requires further research.

Ключові слова: моніторинг, екологічна система, сільські території, дослідження, суб'єкти агробізнесу.

Key words: monitoring, ecological system, rural development, research, agribusiness entities.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

В Україні з її високим сільськогосподарським освоєнням земель, однією з передумов розвитку агросфери є безпечне існування в агроекосистемах усіх живих істот, включаючи людину. Оцінка будь-яких, фізичних, хімічних чи інших проявів впливу людини на довкілля, немає сенсу без знання їх наслідків та використання цих знань при створенні системи екологічного управління. Управління природними ресурсами, як система дій держави галузевих органів та суб'єктів господарювання щодо раціонального природокористування в Україні, ще перебуває на стадії становлення, в процесі якого належить подолати ряд суттєвих проблем. Серед них чільне місце належить моніторингу, організація якого потребує додаткових досліджень.

АНАЛІЗ

ОСТАННІХ ПУБЛІКАЦІЙ

Проблемам збереження довкілля і ролі моніторингу в цій глобальній проблемі не лише в Україні, а й усьому світі присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних вчених. Серед них у першу чергу належить назвати Мусієнка М.М., Серебрякова В.В., Брантона О.В., Морозюк Н.В., Славкова О.П., Чунарьова О.В., Андрусенка І.І.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в обґрунтуванні важливості моніторингу стану довкілля в системі екологічного управління сільськими територіями.

Рис 1. Схематичне зображення циклу управління в соціосфері

Джерело: розроблено автором.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На перший план в екологічному управлінні виходять не окремі об'єкти соціальної діяльності, а окремі території і адміністративні одиниці різного рівня — від населеного пункту до міжобласних регіональних утворень, з екологічних ситуацій в яких мозаїчно складається загальнонаціональний стан навколишнього природного середовища [3].

Досягнення екологічної безпеки сільських територій вимагає постійних зусиль з боку різних суб'єктів, що беруть участь у формуванні екобезпеки [5]. Тому управлінська діяльність має передбачати як досягнення довгострокових цілей, так і вирішення стратегічних та оперативних завдань. Довгострокові цілі екологічного управління тісно узгоджуються з тими цілями, які визначені програмою досягнення сталого розвитку, а саме:

1) збереження та відновлення науково-обґрунтованих масштабів природного компоненту агросистем;

2) забезпечення високої якості навколишнього середовища та мінімізації впливу людини на нього;

3) підтримання ефективної ресурсної забезпеченості розвитку економіки [2].

Враховуючи зарубіжний і вітчизняний досвід як стратегічні завдання екологічного управління на сільських територіях можна визначити наступним чином:

- 1) формування екологічної свідомості населення;
- 2) залучення екологічних аспектів у всі сфери господарської діяльності;

3) запровадження збалансованої раціональної та ефективної системи природокористування й ресурсоспоживання.

Щодо оперативних цілей і задач, то вони зумовлюються фактичним станом навколишнього середовища сільських територій, рівнем екологічної свідомості населення, можливістю залучення матеріальних ресурсів, інтенсивністю впливу з боку об'єктів управління [1].

Рис. 2. Схема загальної інформаційної структури моніторингу

Джерело: розроблено автором на основі [6, с. 484].

Науково технічний прогрес останнього сторіччя зумовив той факт, що на передній план суспільного життя вийшла його самоорганізація, розумова діяльність людини та її праця, які стали рисами утворення нової надсистеми соціосфери, що є значно ширшою за біосферу.

Латерально соціосфера обмежена поверхнею планети, на якій живуть люди. Латеральними структурними компонентами соціосфери є сільські території, міські агломерації, промислові комплекси, адміністративні роботи, області, окремі держави. Ці структурні компоненти характеризуються певною специфікою соціального, речовинно-енергетичного обміну, інформаційного обміну використання природних ресурсів та впливу на довкілля.

Функціональна суть соціосфери з'ясовується у самому загальному вигляді кібернетикою. Як кожна саморегулююча система вона характеризується здатністю одержувати, зберігати, передавати і перетворювати інформацію, тобто мати кібернетичну пам'ять, кібернетичний регулятор, канали прямого і зворотного зв'язку між регулятором і об'єктом управління.

Сільські території як окрема ланка соціосфери мають таку ж функціональну суть і екологічне управління в них і ними здійснюється за універсальним управлінським циклом (рис. 1).

Керованим об'єктом у межах сільських територій є їхній екологічний стан. Він зазнає зовнішнього впливу, в результаті якого суб'єкти управління у формі державних установ та органів місцевого самоврядування справляють свій управлінський вплив з метою нейтралізувати збуджуючі фактори, відновити порушену рівновагу і наблизити систему до її еталонного стану.

Параметри стану еталонної системи визначаються нормативними документами. Ці параметри не є сталими і постійними. Вони змінюються з перебігом часу в залежності від типу структурного компоненту соціосфери. В Україні викиди техногенного навантаження класифікуються на такі групи:

- промислові стічні води;
- сільськогосподарські стічні води;
- комунальні стічні води;
- викиди в атмосферу;
- тверді відходи агропромислових підприємств [6, с. 493].

До цього офіційного переліку техногенного навантаження в сільських територіях слід додати надмірне і не завжди кваліфіковане використання агрохімікатів, які накопичуються в ґрунті, як на площах сільськогосподарських підприємств, так і ділянках землі на присадибних територіях.

Альфой організації антропогенного впливу на довкілля є моніторинг його стану.

Моніторинг стану навколишнього природного середовища передбачає:

- 1) постійні спостереження за станом довкілля;
- 2) регулярний аналіз матеріалів спостереження та їх об'єктивну оцінку;
- 3) прогнозування ситуації та її розвитку;
- 4) прийняття рішень;
- 5) забезпечення виконання рішень.

В Україні сформована і діє ієрархічна система екологічного моніторингу (рис. 2).

ВИСНОВКИ

1. Кожна сільська територія мусить в органах місцевого самоврядування мати офіційні оптимальні параметри стану свого агроландшафту.

2. Органи місцевого самоврядування сільських територій мають налагодити і підтримувати ділові стосунки з науково-дослідними науковими установами і підрозділами вищих навчальних закладів для проведення своєчасного аналізу, екологічного стану ґрунтів, підземних вод, що використовуються у побуті, відкритих водойм.

3. У кожному населеному пункті мають бути виділені ділянки землі для влаштування сміттєзвалищ і побутових відходів за погодженням з районними (обласними) екологічними службами.

Література:

1. Морозюк Н.В. Вплив аграрного сектора економіки на сталий розвиток сільських технологій / Н.В. Морозюк // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія "Економіка, аграрний менеджмент, бізнес". — 2013. — Вип. 181. — Ч. 6. — С. 181—186
2. Морозюк Н.В. Особливості розвитку системи управління селом на територіях з низькою щільністю населення / Н.В. Морозюк, В.К. Терещенко // Науковий вісник НУБіП України. — 2009. — Вип. 142. — Ч. 2. — С. 255—259.
3. Славкова О.П. Розвиток сільських територій: теорія, методологія, практика. — Суми, 2010. — 335 с.
4. Андрусенко І.І. Моніторинг і управління водним режимом ґрунту / І.І. Андрусенко // Таврійський науковий вісник. — 2010. — Вип. 70, Ч. 2. — С. 35—41.
5. Чунарьов О.В. Основні завдання та концептуальні засади інтегрованого управління водними ресурсами / О.В. Чунарьов // Екологічний вісник. — 2014. — № 2. — С. 7—9.
6. Мусієнко М.М. Серебряков В.В., Брайон О.В. Екологія. Охорона природи: Словник — довідник. — К.: т-во "Знання", 2002. — 550 с.

References:

1. Morozjuk, N.V. (2013), "The impact of the agricultural sector to the sustainable development of rural technologies", *Naukovij visnik NUBiP Ukraini, Serija "Ekonomika, agrarnij menedzhment, biznes"*, vol. 181, pp. 181—186.
2. Morozjuk, N.V. and Tereshhenko, V.K. (2009), "Features of the system of the countryside in areas with low population density", *Naukovij visnik NUBiP Ukraini*, vol. 142, pp. 255—259.
3. Slavkova, O.P. (2010), *Rozvitok sil's'kih teritorij: teorija, metodologija, praktika [Rural Development: Theory, methodology, practice]*, Sumy, Ukraine.
4. Andrusenko, I.I. (2010), "Monitoring and management of ground water regime", *Tavrijs'kij naukovij visnik*, vol. pp. 35—41.
5. Chunarov, O.V. (2014), "Main tasks and conceptual principles of integrated water resources management", *Ekologichnij visnik*, vol. 2, pp. 7—9.
6. Musienko, M.M. Serebryakov, V.V. and Brayon, A.V. (2002), *Ekologija. Ohorona prirodi: Slovnik-dovidnik [Ecology. Nature: Glossary, guide]*, Knowledge, Kyiv, Ukraine. *Стаття надійшла до редакції 16.06.2016 р.*